

Három verseskönyv

(Egy rock&roll születése)

2005–2006 telén két új kötettel jelentkezett Nyilas Atilla, a kortárs magyar líra egyik legformátusabb alkotója: *Item* című új és *Ráolvasások könyve* című válogatott és új verseket tartalmazó opusaival, ötödik és hatodik kötetével. A profesz-szionális ökölvívásban bevett gyakorlat szerint a mérkőzéseket általában tizenkét menetesre hirdetik meg, s az esetek többségében, amennyiben a két sportoló többé-kevésbé egy klasszist képvisel (bár ez nem törvényszerű), az tapasztalható, hogy a hetedik-nyolcadik menetre egyikük vagy másikuk, alkalmasint mindkettő elfárad, feltűnően lanyhul az ereje, látványosan a kiütés szélére kerül. Hogy azután a kilencediktől, csodás átváltozással, erőre kapjon, kapjanak megint. Ad notam „a rock'n'roll az nem egy tánc”: a költészet nem bokszmérkőzés – de az elfáradás és az erőgyűjtés szakasza kétségkívül érződött Nyilas két új könyvében.

Az előbbin jobban. Az *Item* komoly csalódás volt, eddigi leggyöngébb kötete, s a recenzens megkockáztatja: ez a műveit ismerők, szeretők szemszögéből nézve volt kisebb baj, mint azon olvasóéból, aki történetesen e gyűjtemény révén találkozott első ízben Nyilas költészetével. Hiszen (a részletező visszatekintés igénye nélkül) ebből a szempontból két dolog volt jellemző pályájára: egyrészt első négy kötetével mindig jó meglepetést okozott (az elsőhöz képest a másodikkal és a harmadikkal emelte a lécezt, a negyedikkel a helyén tartotta, de tökéletes magabiztossággal ugrotta át), másrészt bármelyik könyvről elmondható volt, hogy akárhol ütötte fel a lírájával frissen ismerkedő, nyomban a karakteres, eredeti nyilasi hang legközepében találta magát – pars pro toto szinte valamennyi verse, ciklusa teljes költészetéért állt helyt. Ehhez képest az *Item* megfáradt, nagyon nagy részében érdektelenre sikerült kötet. Ez két szempontból is fájdalmas. Kisebb részben azért, mert jól látható volt: Nyilas verseiből mintha elfogyott volna a gyűnyanyag, pedig hát nagyon jellemző rá a szövegek kiváló szerkesztése-poentírozása: sokszor lépett elének a váratlan fordulatok, nyelvi lelemények mestereként (pályája során sikeresen

haladva a minél magasabb nyelvi szintek sajátlagos birtoklása felé). Ehelyett legtöbbször rutinból játékos, de jelentéktelen darabot (*Megkövetés*), ügyeske utánzatot (*Így*), szimplán gyenge, kötetbe nem való verset (*Hít*), még csak versnek sem nevezhető sorokat (*Jég*), vagy – nevezzük nevén a gyermeket – önkényes, pöffeszkedő klapanciát (*Az eltérő névhasználat problematikájának diakron mozzanatok is tartalmazó, generatív jellegű megközelítési kísérlete* – már a cím! utójára Örkénynél lehetett a szellemesség forrása, negyven éve, ott sem nagyon, húszéves kora után pedig ilyet nem ír le az ember) kaptunk a kötetnek leg-alább fele részében. Szándékosan nem sorolunk fel egy-egynél több műcímet: minek éjgenek e helyt az elriasztás oltárán? De egy másik szempontból talán még szomorúbb a kötet teljesítménye, igaz, ez már némi bizakodásra adott okot: az *Item* versei ugyanis ízig-vérig Nyilas-versek. Félreismerhetetlenek, jellegzetesek, csak éppen (ez a szomorú) többségükben kevesek. Az embernek folyamatosan olyan érzése volt, mintha nem is egy „B-sides” gyűjteményt hallgatna (azok gyakran nagyon, de nagyon jók), hanem egyenesen egy „worst of”-ot (ami elméletileg nincsen, gyakorlatilag pedig nagyon sok sorlemez az). Nyilas mintha valamennyi költői érényét egyszerre elfelejtette volna: a már említett nyelvi biztonság és a bravúrtechnika jó ízléssel való kezelése mellett hiába kerestük a kötet és azon belül a cikluskompozíció biztonságát – feleslegesnek is tekintjük áttekinteni a kötet szerkezetét. (Minek révén a recenzens megkíméli magát és olvasóját a Nyilas kötetekben sajnálatosan állandósult „szövegmontázs”-egység, nemkülönben a könyvet nyitó merőben fölösleges és művi *A természetről*, valamint az ő kínos jegyzeteinek taglalásától. *A természetről*-höz hasonló erőltetett terjedelmekitöltőre hirtelen csak Tandori Dezső *Vissza az égbe* című „hosszúvers-féléje” jut eszünkbe a *Törédék Hamletnekből*.) S az egyes verseket tekintve: nagyon sokuk fölé (a botránnyosan gyengéket leszámítva) valóban leginkább a „kevés” szót íránk. Kevés, amikor legsajátabb költészetnyelvi újításának fölvezett

rutinmásolatait kapjuk (3 SMS), kevés, amikor ügyesen szellemeskedik (*Halálom ideális időpontja pszichiáterem szemszögéből*), kevés, amikor a rövid verset egyetlen bölcsészmegfigyelés emeli meg (*Győrújbarát*). És bizony kevés, amikor a korábbi kötetekből kibontakozó, magabiztosan hazai pályára tér vissza (*Tudatalatti*) – ez korábban, sokkal jobban, már megvolt. Sajnos bizonytalannak, letisztulatlanak érezzük azokat a költeményeket is, melyek tovább bővítik a nyilasi költészet tematikáját (ebben hű maradt előző kötetekinek konzekvenciájához): a gyermekáldás élményétől ihletett versek erősebb darabjai (*Szerelem első látásra, Óbudai jelenés*) jók ugyan, de elmaradnak a korábbi életútélményekből született családi és gyászversektől.

Nem célunk, e kötet esetében semmiképpen sem, hogy hangsúlyozzuk: jó, Nyilas eddigi életművéhez méltó, azt minden szempontból sikeresen bővítő szövegek is találhatók itt – éppen úgy felesleges volna, mint pellengérré állítani valamennyi sikerületlen darabot. A recenzens inkább annak a személyes versszerető érdeklődéséből eredő játéknak szeretne hódolni, melynek alapja, hogy Nyilas kötetekben mindig találni olyasmit, amit úgy nevezünk: nagy magyar költemény. Az *Item* olvasásában előrehaladva növekvő aggodalommal vártuk a költészet felfénylő, nagy pillanatát. A *Gyónása* (mely, úgy tesszük, lehetett volna a kötet reprezentatív darabja, de sajnos önmagában fárad el), a *Szerelem első látásra* majdnem megmutatta, amit kerestünk, az *Elismervény* játékos bölcsessége gondolkodóba ejtett egy darabig (azután mégsem), hasonlóképpen a megdöbbenően jó című, de csak félig megdöbbenően jó *A jégkutyák*. Azután, a száztizenharmadik oldalra lapozva, egyszer csak ott van a *mi gyerekiünk*. Nagy, nagyon.

Az ötödik menet végét jelző gong előtt, az utolsó pillanatban, a sportoló már túllendül a holtpontra, egy sokat jelentő ütéssel vonul szorítószarki pihenőjére – az erőgyűjtés periódusa kezdetét vette. Hogy azután a hatodik menet, ha nem is elégedett hátradőlést, de újra biztató, saját ritmusába belerázódó játékot hozzon az érte szorítóknak.

Nyilas hatodik kötetében válogatott és új verseket gyűjtött össze, s úgy érezzük, nagyon helyes lépés volt ez. A közeli (szinte egyszerre való) megjelenés ténye valószínűsíti, hogy a két könyvön egyszerre dolgozott, így talán maga is érezte az *Item* megfáradtságát, de ha a *Ráolvasások könyve* időben távolabb esnék attól, akkor is értékelnünk kellene a már korántsem csekély méretű oeuvre áttekintésének belső igényét és elismerni létjogosultságát: kiváló feladat volt ez Nyilas számára, éppen a megfelelő idő-

pontban. Figyelemre méltó, a költőtől megszo-
kott alkotói intelligenciára valló tény az is, hogy első „válogatótjtát” pontos elképzelések mentén, biztos minőség- és arányérzékkel, egy, az olvasóinál mélyebb szerzői racionalitás jegyében alkotta meg. A kolofonban „a szerző poétikai-tematikus válogatásaként” jelöli meg a gyűjteményt, a cím és a hátsó borítón szereplő tanulságos elemző-ajánló szöveg (a néprajztudós Pócs Éva tollából) pedig világosan ki is jelöli az alkotó-válogató szándékát. A szigorúbb (ám még így is tág) értelemben vett „ráolvasás” természetesen hangsúlyos szelete Nyilas költészetének, hogy mennyire az, most még tisztábban vált érzékelhetővé. De újszerű és nagyon érdekfeszítő felismerések, ráismerések sorozataként élhetne meg az olvasó, hogy miféle irányokba, s meddig tágulhat a nyilasi „ráolvasás” kategóriája. Kettős játék ez: a verseivel ott ismerkedők talán ez utóbbit konstata-
lálták erősebben (egyfajta „poétikai-tematikus” – szándékkal legfelülről a hasonlatot – aria con variazioni gyanánt), a költészetét már ismerők pedig örömmel ízelgethették a jól ismert versek új kontextusát, másféle megvilágítását. (Ebben egyébként segítségünkre van, hogy Nyilas, a jelenkori magyar költészet egyik legszigorúbb és legátgondoltabb ciklusszerkesztője e kötetében eltekint a ciklusoktól. Annál izgalmasabb, több-
rétgeztséggű feladat ama „poétika” és „tematika” voltaképpeni leképezése az olvasó számára!) A válogatás, mint utaltunk rá, biztos kezű, s mint minden válogatásnál, itt is lehetne sorolni, de nem. Majdnem kivétel nélkül elsőrangú verseiből kaptunk bőséges ízelítőt. Ami pedig biztató: sorakozik itt néhány új költemény is, melyek újra legjobb formájában mutatják a költőt. Csak néhány címet kiemelve: a kötetnyitót *Jézus az őserdőben* vad, pszichedelikus muzsikája (e hang Nyilasnál viszonylag ritka, de akkor általában nagyon eltalált volt) pompás indítás, a *Csízó* és a *Gyermekre* pedig, de a *Császármetszés* is, érett, komoly termései a költő friss élményeinek (jóval jelentősebbek, mint az *Item* e körbe sorolható darabjai).

A két kötet rövid áttekintése nem mentette föl a recenziót, hogy ne morfondírozzék keveset Nyilas Atilla költői gyakorlatának egy tendenciájáról. Így tett: „Nyilas az elmúlt három évben rendszeresen jelentkezett új kötettel. A költeményeket esetlegesen látta el évszámmal kötetbeli megjelenésükkor, némelyiknél viszont meglepően nagy alkotói intervallumra, olykor a felfrissítés és átírás gyakorlatára lehetett következtetni. Amennyire nagyjából bizonyosságot jelölt ki verstermésének feltételezett kronológiáját tekintve azok életrajzi és lélektörténeti tematikája (a házasság, a gyász, a múlt feldol-

gozása, a gyermek születése), annyira elbizonytalanított helyenként egyes (datálás nélkül is) jól érzékelhetően régebbi szövegek jelenléte (s ez korántsem minősíti a versek színvonalát). Mindezekből az következik számunkra, hogy Nyilas egyrészt termékeny költő, s nem csupán az elmúlt négy-öt esztendőben, másfelől, hogy ennek révén bőséges anyag áll rendelkezésére soron következő kötete, sőt, mint látjuk, kötetei összeállításánál. Mindez természetesen jogos és méltánylandó alkotói gyakorlat – ha minden egyes kötetnél biztos ízlés, minőségi önfegyelem társul hozzá. Nyilas első négy könyvében biztosan tartotta kézben anyagát, még ha a *Részeseülés* (bemutatóköz kötet 1997-ből) éretlenebb volt is még (igaz, utólag visszagondolva, ki tudja, mekkora s milyen termésből válogatta össze már akkor debütálását, illetve: mostani válogatott versei révén nem kis mértékben fölértékelődhetik ez a kötet), és ha *A látó* (2004) már meg-megmutogatta is a túl biztos rutin időnkénti lustaságát. Az *Item* fiasója azonban elgondolkodtató: a gyakori kötetpublikáció talán immár túl gyakori. Megértjük Nyilas esetleges elgondolását, hogy verseit minél előbb kívánja „forgalomba hozni”, akár külső, akár belső impulzusokat várva ettől, ám figyelmeztetnünk kell rá, hogy két olyan kötet után, mint a *Holtjáték* (2001) és a *De én* (2003), már a megtorpanás is kielégületlenséget hagyhat olvasójában, hát még, amikor elsietett, gyenge könyvet ad ki a kezéből. Az *Item* kudarcáért vigasztal ugyan a *Ráolvasások könyve*, ám éppen a szinkronpublikálás miatt előbbi árnyéka rávetül az utóbbira. Előre jelezni kritikusként nem tisztünk, de óhajtani olvasóként jogunk van: a fáradtság és erőgyűjtés szakasza után most egy kicsivel hosszabb pihenést kívánunk Nyilas Atillának, hogy a hetedik menet újra mindenes-tül az övé legyen. És a miénk.”

Legfrissebb könyvével, a *(sugar)free*-vel Nyilas jelentős ponthoz érkezett költői pályáján: megérkezett a rock&roll-hoz. Természetesen nem azért írjuk ezt, mert akár a tartalomjegyzék átolvasásakor is feltűnnek olyan verscímek, mint a *the b-52's*, a *jerikó*, a *clash* vagy a *ramones* (valamennyi példa a *punkrock* ciklusból), hanem azért, mert az új kötet egésze azt a hangulatot reprezentálja, amit közönségesen rock&roll-nak nevezünk. A rock&roll-t általában életérzésként határozzák meg, pedig az, hogy életérzés, tökéletesen másodlagos. A rock&roll éppen úgy stílus kategória, lényegénél fogva, mint a rokokó vagy a Bauhaus, mint ahogy minden kulturális fenomén elsősorban stílusként létezik, azután, amikor ereje megkopik, életérzéssé vénül, mert addigra diplomát szereznek és elhelyezkednek

azok a szociológusok, akik immár meg is tudják magyarázni az utóbbit.

Nyilas, az olvasó nagy szerencsésére: költő, ekként tehát költői, azaz stílusszinten jutott el a maga rock&roll-jához. Könnyednek tetsző, biztos kezű, sziporkázó, elmeélben bővelkedő, röhögtető, fanyar, ritmusos, és igenis, nem tudok használhatóbbat ennél az évekket ezelőtt elkoptatott divatszónál: laza, végtelenül laza. Egyrészt meglepő, hogy Nyilas éppen most, és éppen ehhez a stációjához érkezett pályájának. A r'n'r, mint írtuk, helyenként jelen volt megelőző köteteiben is, de korántsem ekkora, egész könyvnyi intenzitással, ha kellő színvonalon is. Ugyanakkor a költészetén fokozatosan eluralkodó személyesség, mely kötetről kötetre minduntalan más életszeletet emelt be – hangsúlyozott tematizáló szándékkal – versvilágába, ez a tendencia tehát természetesen vezetett ide. Utolsó könyveiben, mint láttuk, a magánélet, majd a személyes emlékezet, a fiatalok vidékén járt – logikus folytatása ennek, hogy megérkezett ahhoz, ami valóban igazán személyes és fiatal és nosztalgikus, a privát r'n'r-hoz. De csak a részleteket illetően privát ez a téma –, hiszen hát kinek „6 trabant / 4 balaton” (*fekete doboz*), kinek a papné – mert Nyilas új kötetének egésze azt a fajta magabiztosan ritmikus pimaszságot árasztja, ami itt a lényeg.

Éppen ezért, bár szívesen tennénk, ezúttal sem látjuk szükségesnek, hogy ciklusról ciklusra haladva tekintsük át a gyűjteményt. A *sugar(free)* ugyanis egységes egész, nagyobbik ereje az egyszerűsúra végigolvasandó könyv (meghallgatandó album?) után maradó hangulatban van, ami annál nagyobb szó, mivel az egyes szövegek is kiválóak. Nyilas legjobb formáját mutatja, kimondottan rossz verset ismét nem találni kötetében, közepeset is alig. Örvendetes, hogy oly sok év után szakított a „szövegmontázsok” kötetbe emelésének gyakorlatával, bár aki – a recenzens által érthetetlen módon – szerette ezeket a ciklusait, bizonyára hiányolni fogja őket. Egyelőre definiálásra váró új műfajjal jelentkeznek helyettük a *talkshow* (*k×3 sms, ken*) című ciklusban: rövid, egyszerűságot megőrző szövegek gyűjteménye ez, a virgocsonkos láthatóan kitérő és teljes sikerrel megvalósított igényével, nem mellesleg üdítő folytatása a nyilasi SMS-verseknek. Ez a könyv utolsó füzere, erőteljes zárlat tehát, de ugyanilyen erős a *(sugar)free* felütése, az *atilla-saga* című „ösi hun ballada”, melynek számos erénye közül a legnagyobb, hogy ennél eltaláltabb Arany-allúzió Weöres Sándor óta nem született a magyar irodalomban. (Weöres neve természetesen evidencia a *talkshow* (*k×3 sms, ken*) rövid szövegei esetében is.) Érdekes és

a további kötetek birtokában föltérképezendő az a háló, amely lassan, de biztosan szövődik Nyilas kötetei között (*a mi gyerekünk* átvétele az *Item*ből; a *filig* zárolata, az *estebéd után* mind korábbi kötetekből köszön vissza, s a példákat még sorolhatnánk), de jelen recenzióknak nem tárgya ez. Mint ahogy azt a jelentőségteljes tény is pusztán regisztrálni kívánjuk, hogy a költészetbe évek során beszivárgó számítógépes és internet-kultúra ezen a kötetén hagyta eddigi legerősebb nyomát – hozzátesszük, hogy minden megnyilvánulásában ízlésesen, szellemesen és elgondolkodtatón.

Nyilas új kötetéről beszélve nem lehet említés nélkül hagyni annak pompás küllemét. Az egészen leplezetlenül a Kassák-összkiadásra hajazó tipográfia (betűtípus: gillsans regular, mint olvasom), a kötet egészét(!) jellemző kisbetűk alkalmazása Szepessy Ákos (szepessy ákos) munkáját dicséri. Tökéletesen eltalált szín- és formavilág – ezt a kötetet már kézbe venni is jó. Mondanunk

sem kell, hogy Kassák nem csupán a tipográfia miatt idéződhetik föl az olvasóban. Kassák Lajos a magyar költészet rock&roll-vonulatának egyik legnagyobb képviselője (adott korszakában), bár ez nem változtat azon a tényen, hogy a legjobb r'n'roll-verseket József Attila írta.

Összegzésre talán nincs is szükség: Nyilas a fáradtság és az erőgyűjtés menetei után költői ereje, ízlése és tehetsége teljében tért vissza új kötetével. És egy jókora tévedéssel: „egy punkzenekarnak nincs lemeze” (*a new wave*). Dehogy nincsen, tudja ő is, never mind, nevermind.

(NYILAS Atilla, *Item. Versek*, Parnasszus Könyvek, Bp., 2005. NYILAS Atilla, *Ráolvasások könyve. Válogatott és új versek*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc 2005. nyilas atilla, (*sugar*)free, szoba kiadó, miskolc, 2006)

Pienták Attila

A könyvkritikai rovat megjelenését
a Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és
Kiadók Reprográfiai Egyesülete támogatja.

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.